

Vloga javnega tožilstva v sistemu družbene samozaščite*

Anton Skobir**

1. Splošna določitev vsebine družbene samozaščite

Nedvomno drži trditev, da je sistem družbene samozaščite v naglem razvoju naše samoupravne socialistične družbe še nedodelan, da je bila ta razmeroma nova kategorija doslej dostikrat premalo poudarjena ali celo zapostavljena.

Naša samoupravna socialistična ureditev pa terja družbeno samozaščito na bistveno drugačnih temeljih. Rasti mora predvsem iz najširših množic delovnih ljudi in občanov samih združenih v krajevnih skupnostih, TOZD in številnih drugih družbenih organizacij, skratka, temeljiti mora na volji in zavesti delovnih ljudi in njihovih življenjskih interesih, da branijo dosežene pridobitve socialistične družbene ureditve pred napadi zunanjih in notranjih sovražnikov.

Družbena samozaščita je v razmerah današnjega hitrega gospodarskega in družbenega razvoja, z razvojem tehnike, najširšim vstopom v mednarodno delitev dela, razvojem občil, turizma itd. dobila izredno velik pomen, saj nam je znano, da je nenehno čutiti psihološkopropagandne in druge pritiske, subverzivno dejavnost tujih obveščevalnih služb, poskuse diskreditirati samoupravno socialistično ureditev in našo neuvrščeno mednarodno politiko.

V obdobju državno-centralističnega vodenja je bila družbena samozaščita vse preveč prepuščena specializiranim službam državnih organov. Prelomnico za našo družbeno ureditev je glede tega nedvomno pomenil 4. plenum CK ZKJ, ker je postavil zahtevo, da je varnost zadeva vseh in vsakogar, nikakor pa ne samo naloga specializiranih državnih organov oziroma njihovih služb. Postavljanje varnostnega sistema je bilo torej usmerjeno v pritegovanje najširšega kroga nosilcev.

Ustavna dopolnila iz leta 1971, priporočilo Skupščine SR Slovenije iz leta 1970 in resolucija Zvezne skupščine o družbeni samozaščiti pomenijo opazen napredek k bolj sistematični in na dosti širši podlagi zasnovani družbeni akciji.

Politične akcije ZK, kot so sklepi 21. seje predsedstva ZKJ, 29. seja ZK ZKS, zlasti pa pismo Izvršnega biroja in predsednika ZKJ, je pripomogla, da se je zavest utrdila in je postalo razmerje delovnih ljudi do družbi škodljivih sovraž-

nih dejanj in pojavov veliko dejavnejše, z občutkom večje osebne in skupne odgovornosti, da branijo ustavno ureditev, samoupravne pravice delovnih ljudi, družbeno lastnino, osebno premoženje, varnost itd.

Namen družbene zaščite je torej v tem, da delovni ljudje in občani v krajevnih skupnostih, zlasti pa v TOZD in drugih oblikah združevanja tudi s svojimi lastnimi (izvirnimi) ukrepi in ravnanjem preprečujejo družbi škodljiva ravnanja, zlasti v svojem okolju, da razkrivajo nosilce razdiralnih ter sovražnih gesel, da opozarjajo pristojne družbene in državne organe na primere prilaščanja družbene lastnine in sovražne propagande, reagirajo na psihološko propagandno dejavnost domačih in tujih subverzivnih elementov.

Kako zelo pomembno je postalo vprašanje družbene samozaščite, se vidi tudi iz Ustave SR Slovenije: ta v temeljih določa njeno vsebino in sestavine, in sicer v čl. 310—313.

2. Dosedanja in prihodnja pravna in družbena podlaga za delovanje javnega tožilstva v smeri družbene samozaščite

Ko razpravljamo o vsebini in sestavinah družbene samozaščite, večkrat ni popolnoma jasne razmejitve med nalogami tako imenovanih strokovnih sil poklicnih državnih organov in neposredno dejavnostjo občanov in delovnih ljudi oziroma organizacij in skupnosti, v katere se združujejo. Tako nekateri celo menijo, da če govorimo o »družbeni samozaščiti«, mislimo predvsem na specializirane državne organe, kot so pravosodni organi, organi javne in državne varnosti, zlasti pa še na njihov oboroženi del, to je milico: dalje mislimo na oborožene sile in organizacijo SLO. Pojem »samozaščita« pa da naj bi zajemal vse druge neposredne dejavnosti delovnih ljudi na tem področju.

Toda stroga delitev ne odseva smisla družbene samozaščite. V naši socialistični samoupravni delitvi gre dejansko za najširšo dejavnosti ker je temelj našega varnostnega sistema samozaščita delovnih ljudi samih ter njihovih posamičnih in skupnih interesov.

Tu nas zanima dejavnost javnotožilske organizacije v sistemu družbene samozaščite: najbolj se lahko pokaže pri varovanju družbene lastnine in poslovne skrivnosti, zlasti pa tudi s tem, da JT lahko prispeva k izpopolnjevanju notranjega

* Poročilo za proslavo 30-letnice javnega tožilstva Dubrovnik, 12.—15. 3. 1975.

** Anton Skobir, dipl. pravnik, doktor znanosti, okrožni javni tožilec v Ljubljani, 61000 Ljubljana, Tavčarjeva 9.

nadzorstva v TOZD kot neposredni sestavini samozaščite.

Javno tožilstvo ima že po ustavi in zakonu pravico in dolžnost preganjati storilce kaznivih dejanj in gospodarskih prestopkov in da opravlja še druga opravila, kot jih določa zakon: to v bistvu pomeni, da nastopa povsod tam in tedaj, ko kakega ravnanja in razmerij ni mogoče rešiti s sredstvi samozaščite samih delovnih ljudi oziroma njihovih samoupravnih organizacij. V tem primeru ne gre samo za formalno uveljavljanje pooblastil, ki jih JT daje zakon, marveč za vprašanje, kako tudi ta organ povezati z delovanjem širših mehanizmov družbene samozaščite.

Dosedanji zakon o javnem tožilstvu v 6. členu javnim tožilstvom nalaga, da pri opravljanju svoje dejavnosti spremljajo in proučujejo družbena razmerja in pojave in da o teh svojih opažanjih lahko poročajo pristojnim organom in organizacijam, lahko pa jim dajejo tudi predloge za konkretne ukrepe, da bi se preprečila kazniva dejanja, nezakonito ravnanje in družbi škodljivi pojavi ter da bi se utrdila zakonitost.

V vsakdanji praksi so javna tožilstva (omejnjam zlasti Okrožno javno tožilstvo Ljubljana) to instruktivno normo zakona uresničevala tako, da so si čim bolj prizadevala poleg formalnih kazenskih in gospodarsko kazenskih postopkov širše razčlenjevala in proučevala tako imenovane negativne družbene pojave in razmerja, o svojih zapažanjih poročala delovnim ter drugim organizacijam družbeno-politične skupnosti ter se povezovale tudi z drugimi strokovnimi organi. Pri tem so bila največkrat izdelana pismena opozorila in v njih tudi predlogi, kaj bi morali v organizaciji združenega dela storiti, da bi se odpravile pomanjkljivosti in vzroki, ki so omogočali kriminalno ravnanje, namerjeno zoper družbeno lastnino. S takimi posegi so javna tožilstva nedvomno veliko pripomogla, da so bili s škodljivim ravnanjem, zlasti če je šlo za vodilne delavce, seznanjeni ne samo organi notranjega nadzorstva, marveč tudi najširši krog delavcev — samoupravljalcev. S tem so se dokaj krepile prvine zavesti o lastni samozaščiti v organizaciji združenega dela z ustanavljanjem organov za notranje nadzorovanje, izpopolnjevanjem notranjih samoupravnih aktov in drugih mehanizmov samozaščite. Izkušnje so pokazale, da je v samih tozdih nujno potreben ustrezen sistem samozaščite pred škodljivim delovanjem posameznikov ali skupin, ki izrabljajo položaj ali drugače škodljivo delujejo, zlasti pa da se zavaruje druž-

bena lastnina. To je najuspešnejša pot, da družbena lastnina dobi ustrezno moralno varstvo v samih OZD. Samo nadzorstvo, ki ga opravljajo pristojni državni organi in druge družbene službe, takega varstva ni vedno zmožno dati.

Poleg neposrednih stikov s tozdi je javno tožilstvo ustvarilo tudi tesnejše sodelovanje s pristojnimi družbeno-političnimi skupnostmi in jih z najobširnejšimi poročili in razčlembami seznanjalo s stanjem kriminalne dejavnosti in drugih škodljivih pojavih na njihovih območjih.

Čeprav v skromnejšem obsegu pa javno tožilstvo s svojo dejavnostjo, predvsem pa z neposrednimi opozorili in razčlembami vzrokov za kriminalna ali druga škodljiva ravnanja v kaki OZD ali TOZD le prispeva, da delovni ljudje sami z izvrjnimi ukrepi in ravnanjem onemogočajo škodljivce družbenega premoženja in izdajanje poslovnih skrivnostih, da preprečevalno delujejo zoper nosilce raznih odklonskih pojavov v svojem okolju, razkrivajo nosilce razdiralnih sovražnih gesel ter pooblaščen državne organe opozarjajo na primere ali poskuse sovražnega delovanja, z neposredno kritiko vplivajo na odpravljanje nepravilnosti v razmerjih med delovnimi ljudmi, opozarjajo na vzroke nezadovoljstva delavcev, na pomanjkljive določbe samoupravnih aktov, družbenih dogovorov in sporazumov.

3. Kako javnemu tožilstvu v zakonu zagotoviti pomembnejšo vlogo, da bi kot državni organ imeli možnost večjega vplivanja na postavljanje in delovanje mehanizmov družbene samozaščite?

Nedvomno ni mogoče postaviti zahteve, da bi javnemu tožilstvu dali zakonska pooblastila, ki bi bila podobna nekdanjemu splošnemu nadzorstvu, ki ga je ta organ opravljal po revoluciji, ko je bilo to upravičeno zaradi družbenih potreb. Javno tožilstvo kot državni organ v svojih dejavnostih pregona storilcev kaznivih dejanj nikakor ne sme prestopati meja svojih pooblastil v tem smislu, da bi kako krnilo samoupravne pravice delovnih ljudi. Svojo dejavnost lahko razvije s tem, da ob reševanju konkretnih kazenskih in drugih zadev, za kar je pristojno, budno spremlja in proučuje razmere in pojave s tem pa lahko preprečevalno deluje za odpravljanje vzrokov in možnosti za kriminalno in drugi družbi škodljivo dejavnost. Dosti kaznivih dejanj, zlasti pri tako imenovanem poslovnem

kriminalu, se je v nekaterih organizacijah združenega dela dogajalo nemoteno in javno, ker ni bilo mehanizmov lastne samozaščite, ki bi se morala kazati predvsem v učinkovitem notranjem nadzorstvu, boljši organizaciji dela, učinkovitejšem sistemu obveščanja delavcev, izpopolnitvi notranjih samoupravnih aktov — ti bi morali vsebovati natančna pravila o razmejitvi pristojnosti, odgovornosti in vedenju. Pri številnih hujših kaznivih dejanjih, zlasti vodilnih delavcev, je v OZD šele kazenski postopek sprožil proces razčiščevanja notranjih razmerij, zlasti pa vprašanje notranje organizacije in odgovornosti. O veliko metodah in ravnanjih, ki so bila včasih v hudem nasprotju z veljavnimi predpisi in socialistično poslovno moralo vodilnih delavcev v OZD, delavci sploh niso bili poučeni. To se je dogajalo zlasti pri tako imenovanih zunanje-trgovinskih zadevah, kot so bile razne reeksportne kupčije, tihotapljenje blaga, ovinkarske kupčije, ustanavljanje črnih skladov v tujini, ustanavljanje polzakonitih ali nezakonitih podjetij in podružnic v tujini itd. V taki OZD je bila tudi dokumentacija skoraj v celoti ponarejena, da bi se nezakonita, pogosto pa tudi kriminalna dejavnost prikrila tudi pred družbenimi nadzornimi organi.

Praktične izkušnje glede dela javnega tožilstva so nam torej že doslej kazale, kako pomembno je lahko proučevanje širših družbenih razmerij in pojavov, ki jih javna tožilstva zasledijo pri svojem delu, in nato svoja opažanja in spoznanja posredujejo TOZD tako, da s tem seznanijo delavce neposredno. Nedvomno je v nekaterih primerih zelo prav, da javni tožilec daje tudi svoje nasvete in predloge za odpravo pomanjkljivosti; za ukrepe, ki bi bili potrebni v OZD, da se odpravijo vzroki in možnosti za razne dejavnosti v škodo družbeni lastnini in za kretanje samoupravnih pravic od posameznikov ali skupin. Menimo torej, da je javnemu tožilstvu treba tudi z zakonom zagotoviti takšno vlogo v naši družbeni ureditvi, da ima kot državni organ možnost neposredno vplivati na postavljanje mehanizma družbene samozaščite povsod tam, kjer bi ga upravičevala družbena potreba, in sicer tako, da s tem ne bi krnil samoupravnih pravic v OZD oziroma tozdih in drugih samoupravnih skupnostih in organizacijah.

V predosnutku zakona o javnem tožilstvu SR Slovenije (verjetno bodo take določbe tudi v zakonih po drugih republikah) je rečeno, da javna tožilstva v okviru svoje dejavnosti sprem-

ljajo in proučujejo razmerja in pojave in o svojih opažanjih in proučevanju poročajo skupščinam družbeno-političnih skupnosti, organom, samoupravnim organizacijam in skupnostim ter jim dajejo predloge za preprečevanje družbi nevarnih in škodljivih pojavov in za utrjevanje zakonitosti, družbene odgovornosti in socialistične morale.

Sporno pa je za zdaj vprašanje, ali ne bi bilo smotrno delovne skupnosti — zlasti v TOZD — zavezati, da so dolžne na predloge in nasvete javnega tožilca reagirati v tem smislu, da mu sporočijo, kaj so ukrenile oziroma mislijo ukreniti. Delovne skupnosti so v vsakdanji praksi, ko smo OZD oziroma TOZD opozarjali na nepravilnosti ter jim dajali nasvete in predloge za odpravo pomanjkljivosti, skoraj vedno reagirale tako, da so javnemu tožilstvu pismeno sporočile, kakšno stališče so zavzele do teh predlogov in nasvetov; da so zadevo izčrpno obravnavali na zborih delavcev ali upravnih organih in kaj mislijo ukreniti oziroma kaj so že ukrenili. Iz tega bi lahko sklepali, da so delovne skupnosti TOZD predloge in nasvete javnega tožilstva vzele za dobronamerne in koristne, ne pa za nedopustno vmešavanje državnega organa v samoupravne pravice. So pa nedvomno tudi primeri, ko vodilne strukture v OZD preprečujejo, da bi delavci neposredno zvedeli za sporočila javnega tožilstva o nepravilnostih in škodljivosti v njihovi organizaciji. Zato menimo, da bi bila v zakonu o javnem tožilstvu upravičena in utemeljena določba, da so se delovne skupnosti TOZD na nasvete in predloge javnega tožilca dolžne odzvati. Podobne določbe že vsebuje novi republiški zakon o notranjih zadevah SR Slovenije, saj OZD nalaga, da same poskrbijo za večjo stopnjo varnosti v lastnem okolju ter daje organom za notranje zadeve pooblastila, da se določeni varnostni ukrepi po zakonu lahko naložijo povsod tam, kjer subjektivna akcija, sklepi samoupravnih organov oziroma delovnih skupnosti tega ne zagotavljajo. Zakon o notranjih zadevah SRS (Ur. l. št. 47/72) v 8. čl. pravi: »Če organizacije oziroma organi... ne podvzamejo potrebnih ukrepov za zavarovanje, lahko republiški sekretar za notranje zadeve določi, kaj mora organizacija organ v ta namen storiti.«

Nedvomno pa bodo javnotožilske organizacije morale v prihodnje glede na to, da se pri njih stekajo vse naznanitve za kazniva dejanja in gospodarske prestopke pa tudi številna druga sporočila, odigrati tudi vlogo usklajevalca med or-

gani odkrivanja — predvsem organi za notranje zadeve pa tudi drugimi družbenimi službami — v zvezi z vprašanjem kako zapažanja in izkušnje, pridobljene v kazenskih postopkih, najbolje prenašati na OZD in TOZD in druge družbene subjekte, da bi z vsestransko dejavnostjo čim več prispevali k razvijanju in utrjevanju raznoterih mehanizmov družbene samozaščite. Ravno tako bo potrebno povezovanje z različnimi odbori, ko-

misijami in drugimi telesi, ki jih v zvezi s tem ustanavljajo v krajevnih skupnostih, družbeno-političnih skupnostih in družbeno-političnih organizacijah, od najnižjih do najvišje ravni.

Oblike takšnega povezovanja in usklajevanja javnotožilskih organizacij z vsemi omenjenimi telesi, organi in organizacijami pa seveda ne morejo biti predmet zakonske snovi, temveč konkretne metode vsakdanjega dela.

UDC 343.9:343.8:301

The Public Prosecutor's Role Within the System of Social Self-Protection

Anton Skobir, Public Prosecutor, District Ljubljana

Contents of the societal self-protection in the socialist self-government society derives from different bases as in other social systems. Its essence is that people and citizens themselves or through different forms of joining take care of their own security and the security of others by trying to prevent socially dangerous acts. In this respect, they cooperate with the corresponding state and professional authorities and organizations. This activity is, therefore, of a high rank since the basis of the security system is the self-protection of the working people themselves and their particular and common interests.

Within this system, the public prosecutor acts by analysing social phenomena and especially the

causes of criminal behaviour in the field he is responsible for. His role is also to notify workers of particular organizations of united labour about his findings and if necessary he can forward them also his own propositions for particular cases.

The question arises, however whether the legislation should not give to the public prosecutor some rights to influence more actively the mechanisms of societal self-protection (e. g. the inner control in enterprises) — without interfering with the selfgovernment rights of the working people.